

Bakının ilk yaradıcı meri

1998 -ci il oktyabrın 10-u idi. Adi gün deyildi, Azərbaycan mədəniyyətinin bayramıydı, sanki. Azərbaycan Musiqili Komediya Teatrının açılış mərasiminə respublikanın adlı-sanlı adamları, tanınmış insanlar toplaşmışdı. Çıxış edənlər onun haqqında xoş sözlər deyir, Tağıyev teatrının yenidən dirçəldilməsinə böyük əmək sərf etmiş tanınmış ziyalıya sonsuz ehtiramlarını bildirirdilər. O zaman teatrın direktoru olan Xalq artisti Hacıbabə Bağırov truppada adından danışaraq demişdi: “Mən xatirini çox istədiyim bu insana minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm. Əliş müəllim, çox sağ olun, Allah sizə cansağlığı versin, yaşayın, qurun-yaradın”.

Təbiət etibarilə son dərəcə ciddi olan Əliş müəllim zalda ön sırada oturub, ünvanına söylənənləri diqqətlə dinləyir, minnətdarlıq ifadəsi olaraq hərdən asta-asta başını tərpədir. Gərgin və həyəcanlı görünürdü. Aparıcının növbəti təqdimatı bu həyəcanı bir qədər də artırırdı, ürəyi daha sürətlə vurmağa başladı: “Söz verilir Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev!” O, oturduğu yerdə qamətini düzəldib səhnədə mikrofona doğru addımlayan ölkə başçısını gözləri ilə müşayiət edirdi. Elə ki, danışmağa başladı əlini qulağına dayayıb ona diqqət kəsildi:

—Əziz dostlar! Bu gün biz sonsuz fərəh hissi keçiririk... Azərbaycan Musiqili Komediya Teatrının bu gözəl binasının açılışını bayram edirik. Mən bu binanın tikintisinə rəhbərliyi Əliş Ləmbəranskinin öz üzərinə götürdüyünü bildirdim. 1993-cü ildə Bakıya qayıtdıqdan sonra buraya gəlib onunla görüşdüm, bu işdə ona dəstəklədim. Xatirimdədir, ilk dəfə bura gələndə onu tozun, çirkin içində gördüm. Bilirəm, o, burada böyük iş görüb, əmək sərf edib. Çətin şəraitdə özü işləyib, başqalarını da buna məcbur edib.

Azərbaycana belə bir töhfə verən inşaatçıların hamısına minnətdarlığımı bildirirəm, xüsusən də Əliş Ləmbəranskiyə təşəkkür edirəm. Ən çox da ona şadam ki, o bu gün də 20, 30 il əvvəlki kimi böyük enerji ilə işləyir...”

Prezidentin çıxışından sonra zalı aqış sədaları bürüdü və fasilə elan edildi, hamı Əliş müəllimi təbrik etməyə tələsdilər. Heydər Əliyev: “Əliş, hardasan, gəl bir səninlə görüşək!” deyib adamların arasında görünməz olan Əliş müəllimi səslədi. Cılız bədənlə Əliş müəllim onu bağrına basan iri cüssəli Heydər Əliyevin qolları arasında görünməz oldu...

Bu epizodu heç də təsadüfi xatırlamadım, əvvəla, bu iki böyük insan arasında həmişə səmimiyyət olmuşdu... 10 may - Heydər Əliyevin və Əliş Ləmbəranskinin doğum günü. Bu iki fenomen şəxsiyyəti bu tarixlə tale özü birləşdirmişdi. Onlar uzun illər dost olaraq qaldılar...

Əliş Cəmil oğlu Ləmbəranski 1914-cü il may ayının 10-da Bərdə rayonunun Ləmbəran kəndində anadan olub. Burada qeyd etmək yerinə düşər ki, bezi mənbələrdə onun Şuşa qəzasının Ləmbəran kəndində doğulduğu göstərilir. Bu da yanlış deyil, çünki məhz həmin vaxt Ləmbəran Şuşanın ərazisi olub və daha sonra inzibati ərazi vahidi olaraq Bərdə rayonunun təbəçiliyinə verilib. Əliş müəllim Kərbəlayi Bayram ağa Ləmbəraninin nəslindəndir. Bu soyun ulu babası Bayramdır. Bayram müqəddəs Məkkəni və Kərbəla torpağını ziyarət etmişdi. Onun Qəhrəman, Bayram adlı oğlanları olub. Bayram kişi

1809-cu ildə Qarabağın Kəbirli mahalının Ləmbəran kəndində anadan olub, molla yanında oxuyub. Əliş Ləmbəranskinin atası Cəmil 1884-cü ildə Şuşa qəzasının Ləmbəran kəndində doğulub, 1913-cü ildə Kiyev Universitetinin tibb fakültəsini bitirib, bir müddət indiki Tərter rayonunda həkim işləyib. Həmişə kasıblara kömək edən Cəmil həkim peşəkarlığına, təvəzökarlığına, qayğıkeşliyinə görə nəinki işlədiyi rayonda, hətta bütün Qarabağda məşhurlaşmışdı. 1919-cu ildə Bakıya gələn Cəmil Ləmbəranski həkim Larinovun müalicəxanasında cərrah işləməyə başlayır, Azərbaycan Demokratik Respublikası parlamentinə üzv seçilir. O, gözəl həkim olmaqla yanaşı, Azərbaycanda travmatologiya və ortopediya sahəsində təcrübəli mütəxəssislərin, elmi işçilərin yetişməsində böyük rol oynayıb, 1959-cu ildə vəfat edib. Əliş Ləmbəranski məhz belə bir ailədə böyüyüb tərbiyə almış, bir şəxsiyyət kimi yetişmişdi.

1936-cı ildə M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Sənaye İnstitutunu bitirən Əliş müəllim neftayırma zavodunda adi fəhlə kimi əmək fəaliyyətinə başlamış, sonralar müxtəlif vəzifələrdə çalışmış, onu şöhrətə aparan pillələri bir-bir qalxmış, ağıl, bacarığı, işgüzarlığı, məsulyyəti, əməksevərliyi sayəsində ucalmışdı. 1939-1941-ci illərdə hərbi xidmətdə olan Əliş Ləmbəranski 1942-

ci ildə könüllü olaraq cəbhəyə yollanırdı. 1944-cü ildə ağır yaralanaraq geriye dönür, o zaman Gəncə hospitalında işləyən atası Cəmil həkimin sayəsində tam olmasa da, sağlamlığına qovuşur. O, sağalar-sağalmaz Azərbaycanın ozamankı rəhbəri Mircəfər Bağırov onu yanına çağıraraq Neftayırma zavoduna rəhbər təyin edir. Bir gün Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin plenumunda Əliş müəllim sözlərinə əlavə olaraq Əliş müəllim öz olduğunu və təcili addımlar atmağın zəruriliyini xüsusi qeyd edir. Bu çıxışından sonra o, Bakı Şəhər İcraiyyə Komitəsinin sədri təyin edilir. Onun qarşısında belə bir tapşırıq qoyulur: “Özün rəhbərlik et, özün tik, özün də insanlara payla!...”

Bu, 1959-cu il idi, Bakının ilk və bənzərsiz merinin möcüzələr yaratmaq üçün qarşısında indi geniş imkanlar açılırdı. Onun bu vəzifəyə gəlişi elə ilk vaxtlarda Bakı küçələrində yeniliklərlə müşayiət olunmağa başladı. Park və digər yerlərdə rəngbərəng oturmaqlar quraşdırıldı, küçələrdə işıq dirəkləri,

konstruksiyası və rəngləri ilə diqqəti cəlb edən zibil qutuları qoyuldu. Parapet, İliç, Qubernator, Malakan bağlarını əhatəyə alan dəmir çərçivələr götürüldü, landsaftı yeniləndi, bəkililər məxsusi olaraq dənizkənarı bulvarı yaratmaq üçün “Mirvari”yə tamaşa etməyə gəlirdilər. Şəhərin müxtəlif yerlərində qoyulan orijinal formada qəzet köşkləri, avtobus dayanacaqları və s. onun görkəminə aktiv şəkildə estetik gözəllik gətirirdi. O, gecə-gündüz çalışır, yorulmaq bilmədən işləyirdi. Şəhər meri demək olar paytaxt sakinlərini hər gün təəcübündürdü. Sahil parkında tikilən “Venesiya”... Kanallar şəbəkəsi üzərində quraşdırılan körpüçüklər, yaşillığa qərq olmuş alaçıqlar, suda üzən motorlu qaayıqlarda gəzən uşaq və böyüklərin aşıb-daşan sevinci... Bu sevinci onlara Əliş müəllim yaşadırdı. O, tək-cə bəkililəri deyil, özünün əcnəbi qonaqlarını da eyni dərəcədə mat qoya bilirdi. Əbəs deyildi ki, Bakıya gələnlər Sahil parkını Avropanın ən yaxşı parklarından biri kimi qiymətləndirirdilər.

Biz dünyanın yeddi möcüzəsindən

tez-tez danışırıq, Əliş Ləmbəranski isə Bakıda yeddi yox, saysız-hesabsız möcüzə yaratmışdı. Onlardan biri də Yaşıl Teatr idi. Bu, açıq səma altında yerləşən qeyri-adi tikinti idi, tamaşaçılar üçün nəzərdə tutulan sıralar amfiteatr-la səhnəyədək uzanırdı, təbii canlı ağacların yaratdığı dekorasiyanın arxasından Bakı buxtasının panoramı açılırdı. Elə yenilənmiş, Günəş, Hava, Su ünsürlərini simvolizə edən üç qız fiquru və orijinal formalı hovuzla bəzədilmiş Malakan bağının açılışı da böyük bir sensasiya yaratmışdı...

Onun işi həddindən çox idi, lakin bu dar macalda hərdən səyahətə də çıxırdı, özü də çox qısa müddətə. Dostları, dünyanın müxtəlif iri şəhərlərinin merləri ilə görüşər, Moskva, Leningrad, Nyu-York, Paris, London, Roma və s. şəhərlərə səfərlərinin hər biri öz səmərəsini verirdi. O, bu yad ölkələrdə gördüyü yenilikləri, müasir tikinti materiallarının memarlıqda tətbiqi ilə bağlı yeni təqdimatları, tərtibatda yeni istiqamətləri əxz edib vətəninə gətirir, işdə tətbiq edirdi. Və möcüzələr yaranırdı.

Əliş müəllimin mer kimi fəaliyyəti ulu öndər Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə daha məhsuldar olmuşdu, çünki təbiətdən gözəlliklərin qurucusu, yaradıcısı olan bu iki insan memarlıq sənətini sadəcə başa düşmür, memarlığın bədii obrazlarını dərinləndirirdi, insanlarda yüksək əhval-ruhiyyə yaradan gözəlliyi can atırdı. Elə “Respublika” sarayının (indiki Heydər Əliyev sarayı) möhtəşəm tikintisini də bax, bu gözəllik qanunları əsasında fəxrəlişib tapmışdılar. “Gülüstən” sarayının tikintisini də Heydər Əliyev məhz ona həvalə etmişdi, çünki inanırdı ona, bildirdi ki, gördüyü işi ürəkəndir, ona can yandırır, narahat olur.

Doğrudur, hər bir obyektin tikintisinin arxasında memarlar, konstruktör-lər, inşaatçı-mühəndislər, fəhlələr - müxtəlif sahə adamlarının böyük bir qrupu dayanırdı, ancaq bu tikintilərin ideya müəllifləri arasında ən əsas fiqur Heydər Əliyev idisə, Əliş Ləmbəranski bu “baş memarın” ideyalarının bədii rəhbəri idi. Əliş müəllim deyirdi: “Əgər Heydər Əliyevin tikdiyi binaları Bakıdan

götürsək, onda burada Zeynalabdin Tağıyevin tikdikləri qalar...”

Elə Əliş müəllimin tikdikləri də həmçinin: “Bağırov körpüsü”, “Dövlət sirk”, “Respublika” sarayı, “Gülüstən” sarayı, “Qaqarın körpüsü”, “Məişət kondisionerləri zavodu”, “Yeni Bakı Neftayırma zavodu”, “Musiqili Komediya Teatr”, “Yaşıl teatr”, Azadlıq meydanının bəzəyi olan “Azərbaycan” (“İnturist”) və “Abşeron” mehmanxanaları, “Bakı dəniz vağzalı”, “Funikulyor” və Bakıya gözəllik bəxş edən onlarla bina, sənaye və mədəniyyət obyektləri... Özünün də dedi ki: “Görəsən, bütün bunları götürsək, Bakıda nə qalar?”

Əliş Ləmbəranskinin fəaliyyətinə bu gün də böyük dəyər verilir, həmişə haqqında xoş sözlər deyilir. 2014-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Əməkdar mühəndis”, memar, dövlət xadimi Əliş Ləmbəranskinin 100 illiyi ilə bağlı 2014-cü il 28 fevral tarixli sərəncamına uyğun olaraq təşkil edilmiş yubiley tədbirlərində də belə olmuşdu. Mədəniyyətşünaslıq üzrə Elmi-metodiki Mərkəzin direktoru, professor Vilayət İsmayılov Əliş müəllimin heyət və fəaliyyətindən danışaraq demişdi: “Onun respublikada mühüm əhəmiyyətə malik sənaye və mədəniyyət müəssisələrinin qurulmasında və Bakı şəhərinin infrastrukturunun təkmilləşdirilməsində böyük xidmətləri olub. Bu gün də şəhərimizi bəzəyən və memarlıq abidəsinə çevrilmiş bir çox bina onun yadigarıdır”.

Uzun illər Əliş müəllimlə birlikdə çalışmış Kamil Akimov öz xatirələrini bölüşmüşdü: “O, peşəsini dərinləndirən bilən bir memar və dövlət xadimi idi. Çalışdı ki, gördüyü bütün işlər yüksək səviyyədə həyata keçirilsin. Bu gün müasir Bakıya baxanda onun tikdirdiyi binaların necə böyük zövqlə ərsəyə gəldiyini görmək çətin deyil”.

“Onun fəaliyyəti nəticəsində Bakının simasını dəyişəcək binalar, memarlıq abidələri ərsəyə gəldi. Əliş Ləmbəranskinin heyət və fəaliyyəti dərinləndirən araşdırılmalı, öyrənilməlidir...”. Bu sözlərin müəllifi isə Əməkdar memar, professor Nəriman Əliyevdir.

1999-cu ildə vəfat edən Əliş müəllim Birinci Fəxri xiyabanda dəfn edilib. Bu il həmin vaxtdan 20, dünyaya gəlişindən isə 105 il keçir.

Bu gün orta və yaşlı nəsillər Əliş Ləmbəranskini əsl məmur, ziyalı, vətənpərvər bir insan kimi xatırlayır. O həm də xeyriyyəçi idi, yüzlərlə insanın təhsil almasına köməklik göstərmişdi.

Bakıda ən çox bina tikdirənlər arasında öz yeri olan neft milyonçusu Ağa Musa Nağıyev vaxtilə deyirmiş: “Kim tikir, Allah onun ömrünü uzadır”. Əliş müəllim də tikib-qurdu, saf qəlbi, təmiz vicdanı, aşağı nəfəsi ilə yaşadı, 85 il ömür sürdü, insana, vətəninə sevgisi heç vaxt tükənmədi.

